

COM COBRAR DE QUI NO ET VOL PAGAR. EL CAS DE MIQUEL CASELLES, ARXIVER, CAPBREVADOR, PROCURADOR I DOMER DE SANT DANIEL DE GIRONA, 1668-1684

IRENE BRUGUÉS MASSOT

ARXIVERA EN CAP DEL SERVEI D'ARXIUS DE LA FEDERACIÓ CATALANA
DE MONGES BENEDICTINES

Resum

L'article analitza la figura del prevere Miquel Caselles com a arxiver, capbrevador i procurador de la comunitat de monges benedictines de Sant Daniel de Girona a finals del segle XVII, i autor de la primera actuació arxivística documentada d'aquest fons monàstic. El seu testimoni ens apropa a la gestió documental d'aquesta comunitat femenina a tombants del segle XVII.

Paraules clau

Procurador, arxiver, arxiu monàstic, Sant Daniel de Girona, segle XVII-XVIII.

Abstract

The article analyzes the figure of the priest Miquel Caselles as archivist, 'capbrevador' and attorney of the Benedictine nuns of the Sant Daniel community of Girona in the late seventeenth century, and author of the first documented performance of this monastic archive fund. His testimony brings us the document management of the female community at the turn of the seventeenth century.

Key words

Attorney, archivist, monastic archive, Sant Daniel of Girona, XVII-XVIII centuries.

El fons documental del monestir de Sant Daniel de Girona, conservat en el seu monestir i gestionat des del 2012 pel Servei d'Arxiu de la Federació Catalana de Monges Benedictines (SAF), aplega la documentació produïda i rebuda per la comunitat de monges benedictines de Sant Daniel en el desenvolupament de la seva activitat des del moment de la fundació, entre l'any 1015 i el 1018, fins avui dia. La documentació conservada a l'arxiu històric del monestir, és a dir, la documentació produïda per la comunitat fins a inicis del segle XX, comprèn un total de dinou metres lineals i mig: gairebé

tres-cents volums, trenta-tres caixes de documentació en format paper solt i mil sis-cents tres pergamins.

A aquesta documentació cal sumar-li la part que fou decomissada com a conseqüència de les desamortitzacions de béns eclesiàstics efectuades per l'estat liberal a mitjans del segle XIX, i que avui dia es conserva a la secció Hisenda-Monacals de l'Arxiu Reial de Barcelona (ARB, altrament dit Arxiu de la Corona d'Aragó). A on consta que s'hi conserven cinquanta-sis volums i seixanta-tres pergamins identificats com a procedents del monestir de Sant Daniel de Girona.

Entre la documentació de l'Arxiu Reial de Barcelona hi trobem tres llibres de procura del prevere Miquel Caselles,¹ que des de 1668 treballava per la comunitat de monges benedictines de Sant Daniel de Girona: primer, com a arxiver i capbrevador (essent l'autor de la primera actuació arxivística documentada del fons monàstic), després com a procurador (1672-1680), i finalment com a domer de l'església monàstica (1674-1684). La seva figura se'ns presenta clau per entendre les conseqüències de la Guerra dels Segadors sobre aquesta comunitat femenina i la seva situació al llarg de la segona meitat del segle XVII.

Dies abans de l'esdeveniment del Corpus de Sang, davant la inestabilitat del territori i el perill imminent, el 26 de maig de 1640 la comunitat de monges decidí abandonar el monestir i refugiar-se dins els murs de la ciutat, segons consta en el Manual d'Acords del Consell de la Ciutat de Girona d'aquell any:

“Lo mateix dissapte (XXVI de maig MDCXXXX), si bé ja entre las sinch y las sis de la tarda, per los mateixos respectes que està dit de las monjas de Santa Clara y de molt en particular per estar lo convent y monestir de las monjas de Sant Daniel tant apartat de la ciutat, y en part tant remota y solitària, se són resoltes las il·lustres senyoras abadessa y monges de dit monestir y convent de Sant Daniel de l'ordre de Sant Benet de axir-se de dit monestir y desamparar aquell com de fet se són axidas y són vingudes dins la present ciutat, acompanyades de molts cavallers y altres persones principals se són aposentades en las casas de l'Ardiaconat de Empurdà situades en la plassa dels Lladoners de la Seu, las quals estan vàcuas y previngudes per dit effecte y assò fins que ditas alteracions sien remediades”.²

Encara que poc després tornaren al monestir, hagueren de sortir en dues ocasions més: el 1650 per culpa d'una epidèmia de pesta i el 1652 durant

¹ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1727, 1728 i 1729.

² GIRONELLA, A. i J.M. OLIVERAS: *El monestir de Sant Daniel. Mil anys de vida a la vall*, Ajuntament de Girona - Fundació Abertis, Girona, 2010, p. 48.

el setge de Girona. Sabem per l'acta de la junta de la Congregació Claustral Tarraconense i Cesaraugustana, de 21 de maig de 1654, que el monestir de Sant Daniel va patir grans destrosses a mans dels soldats francesos.³

“anaren al monestir, se trobaren spallat de murallas y de finestres y portes y alguns sostos per ocasió de un terssió avia stat allí allotjat”.⁴

L'abadessa, a més, avisà a l'abat de Sant Pere de Galligants, enviat pel president de la Congregació per veure com estava la situació, que la comunitat no tornaria al monestir fins que aquest no fos adobat i ella no pogués garantir el sosteniment de totes les monges, doncs tot el que tenien al monestir havia estat espoliat i per causa de la guerra no s'havien conreat les terres de l'entorn. L'abadessa hi afegia que “los censals, per ocasió del temps, no·ls pode cobrar”.⁵

El segle XVII no fou un segle fàcil per a la comunitat de Sant Daniel de Girona, com no ho fou per a tot el Principat de Catalunya. Després de la Guerra dels Segadors, i especialment en els últims anys de la mateixa, Catalunya visqué un dels moments més crítics amb la comunió entre fam, pesta i guerra (i les conseqüències d'aquesta com la pèrdua de collites, l'endeutament asfixiant dels poders locals, la manca de recursos de la pagesia, la davallada de la població...) que paralizaren el territori. A finals de la dècada dels seixanta, quan Miquel Caselles entra en contacte amb la comunitat, les conseqüències encara es deixaven sentir en el monestir de Sant Daniel.

Un cop reconstruïdes les parts destrossades, la comunitat tornà al monestir però, després de dotze anys de guerra, de tantes pèrdues i amb la inestabilitat encara patent, les monges de Sant Daniel hi vivien molt pobrament; tal i com sembla desprendre's de les paraules de l'abadessa Magdalena Cartellà i la priora Àngela Bas en una conversa del març de 1677:

“eram ja arribadas en estat que ja apenas arribava blat en lo graner, y tot nos ho feian perdre, y conexam ara [1677] la millora tant gran avem feta”.⁶

³ TOBELLA, A.M.: *Cronologia dels Capítols de la Congregació Claustral Tarraconense i Cesaraugustana (primera part: 1219-1661)*, «Analecta Montserratensia», X (1964), Abadia de Montserrat, p. 389.

⁴ AAM, «Congregació Claustral Tarraconense i Cesaraugustana», 46 *Llibre de Resolucions, definicions i decrets de la presidència de la Congregació*, vol. I, 1620-1661, p. 31.

⁵ AAM, «Congregació Claustral Tarraconense i Cesaraugustana», 46, *Llibre de Resolucions, definicions i decrets de la presidència de la Congregació*, vol. I, 1620-1661, p. 31.

⁶ ARB, *Ordes Religioses, Hisenda-Monacals*, Volums núm. 1728, p. 151-153.

Certament, els censos que el monestir posseïa en les diverses propietats que tenia escampades per les actuals comarques gironines, des de Maçanet de Cabrenys a Setcases i de Calonge a Maçanet de la Selva, no es cobraven degudament i no arribaven al monestir. Per això, la comunitat no tenia prou rendes per mantenir la vida comunitària com era deguda i els visitadors de la Congregació Claustral manaren en reiterades ocasions, durant les seves visites preceptives, que l'abadessa dugués a terme una nova capbreuació de les rendes del monestir. Tanmateix, la situació es dilatà en el temps perquè a l'abadessa Isabel de Caramany li costà trobar una persona que volgués dur a terme la capbreuació. Finalment, qui ho acceptà fou el prevere Miquel Caselles:

“Attès que per los Molt Ilustres Senyors visitadors de dita Religió de Sant Benet e todas las visitas era carregada la Prelada del cuidadi de fer capbrevar todas las rendas del monestir, y que de no tenir perçona per capbrevar era culpada, essent veritat que avia anys feian las diligèncias de trobar-ne segons deïan, sens aver·ho pogut conseguir, dessitjant satisfer ha esta obligació en lo any 1668 per la Molt Ilustre Senyora Dona Isabel de Caremany, digníssima abadessa, ab intervenció de las senyoras arxiveras Dona Alemanda Xammar priora, Dona Taresa de Alemany, y ab consentiment de las senyoras dona Madalena Cartellà, Dona Violant Miro, Dona Margarida de Copons y demás senyoras monjas, segons ella dita senyora abadessa deïa que de part de todas tractave, me fou proposada esta capbreuació dient y assegurant-me que todas se donarian per servidas, si yo los donave ex gust en aceptar·la, y vista llur tant enquerida oferta, sens altre interès que el de servir·las, mi offerí puntual”.⁷

Així doncs, Miquel Caselles entrà com a capbreuador al servei del monestir el 1668 amb l'encàrrec de fer una nova capbreuació i posar al dia totes les rendes i propietats que la comunitat posseïa arreu i havia de cobrar, i que havia deixat de fer-ho com a conseqüència dels desgavells de la guerra i de la manca d'una correcta gestió del seu patrimoni. Per pagar la feina, la comunitat va pactar amb ell que dels rèdits que es cobressin de la capbreuació es farien tres parts iguals: una per a ell, una altra pel notari que havia de cloure i autenticar cada acta i una tercera per la comunitat.

Però només de començar, Caselles es trobà amb un gran problema, possiblement la causa per la qual l'abadessa no havia trobat capbreuador abans: l'arxiu de la comunitat es trobava desorganitzat i era impossible fer una nova capbreuació sense posar-lo abans en solfa:

⁷ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 151.

“Y volent-ho yo posar en execusió y comensar-la, estant aguardant-me entregàssen estos y aquells títols y actes d-estas y aquellas diffarens heretats, masos, casas, vinyas y diffarens terras, individuand-me estos son los actes de tal heretat o propietat & que ha de capbrevar, me digueren que ellas no sabian las heretats, masos, ni terres se tenian ha directa senyoria del monastir y que ellas non entenian, y així no me podian donar ni acte ni títol algú, sinó que yo avia de servir-me de entrar en lo monastir y arxiu per dit effecte, com així mi feren entrar, y vist el desorde, descomposició y confusió de dits actes y papers, diguí mon sentir que era imposible capbrevar ab acert, que primer no fessen arxivar-los, fent un llibre de designas de todas las capbrevacions, establiments, firmas racionae dominy, homenatges y apochas, perquè d-esta manera se sabria quins y quans actes tenia cada alou, heretat, propietat y terra per asegurar-se lo bon acert de dita capbrevació”.⁸

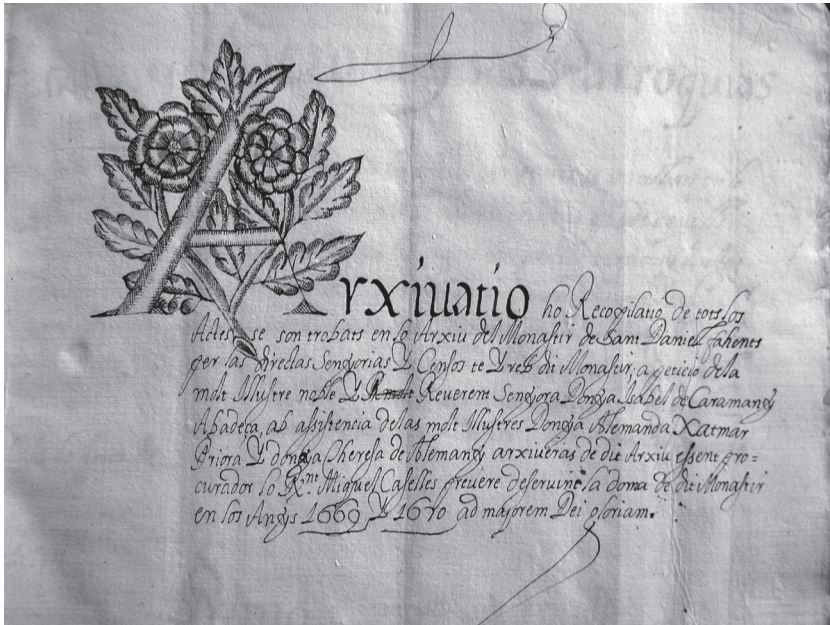
La comunitat, després de consultar-ho amb diverses persones, entre les quals el seu protector, el senyor Caramany, va demanar a Miquel Caselles que si era necessari organitzar primer l'arxiu per poder fer després la capbrevació, que ho dugués a terme ell mateix.

“Y luego posí en execusió ab dos escrivens notaris que per espay de un any i dos mesos anarem tots los dias al dit monastir y arxiu, ab las incomoditats y penalitats de tant fret, calor y plujas, com ellas an vist y experimentat, avent cumplit ab dita promesa, y fet y format dit llibre de arxivació, com d-ell mateix apar”.⁹

Així doncs, entre el 1669 i el 1670, durant un any i mig, Miquel Caselles i els notaris Vila i Garriga realitzaren l'arxivació i la capbrevació, essent aquesta la primera actuació arxivística sobre el fons del monestir de Sant Daniel de la que es té constància. Desconeixem on es trobava situat l'arxiu dins el monestir en aquells moments, i de quin mobiliari disposava. Al no haver-se conservat els llibres de comptabilitat d'aquests anys, tampoc podem saber si es van comprar nous prestatges o armaris per disposar la documentació. No obstant, s'ha conservat l'instrument de descripció que Miquel Caselles va elaborar, titulat *Arxivatió ho Recopilatió de tots los actes se son trobats en lo Arxiu del Monastir de Sant Daniel fahents per las directas senyorias y censos te y reb dit monastir, a petició de-la molt Il·lustre noble y reverent senyora Donya Isabel de Caramany, abadeça, ab assistència de-las molt il·lustres senyora Alemanda Xatmar, priora, y donya Theresa*

⁸ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 151-153.

⁹ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 151-153.

Títol del llibre d'arxivació de Miquel Caselles (AMSDG, MSDG, Llibre d'arxivació núm. 4, p. 0)

de Alemany, arxiveras de dit arxiu, essent procurador lo Reverent Miquel Caselles, prevere de-servint la doma de dit monastir, en los anys 1669 y 1670 ad majorem Dei gloriam,¹⁰ i que podríem definir com un complet catàleg de tots els documents relatius a la gestió del patrimoni i les rendes del monestir.

El catàleg tan sols descriu la documentació necessària per a la gestió del patrimoni, de fet allò que s'havia encarregat a Caselles; per tant, entenem que la documentació relativa a la comunitat i al culte no fou objecte de la seva tasca. ¿És que potser no es conservava documentació d'aquesta tipologia? Per un inventari posterior¹¹ sabem que en aquelles dates encara es conservaven, per exemple, els llibres de comptabilitat dels procuradors del segle XV, o per un altre llistat de la segona meitat del segle XIX,¹² que

¹⁰ AMSDG, MSDG, Llibre d'arxivació, núm. 4, p. 0.

¹¹ AMSDG, MSDG, Llibre d'arxivació, núm. 4, p. R.

¹² *Llista de las señoras han professat en lo Real Monestir de Sant Daniel fora las mujrallas de Gerona construhit y de las que existixen las cartas de professió* (ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1759, p. 189).

encara hi havia les cartes de professió de les monges de la comunitat. Així doncs, a l'arxiu de Sant Daniel de Girona als anys 1669 i 1670 hi havia més documentació que la produïda en la gestió patrimonial, però aquesta no era d'interès per dur a terme la capbreuació, i per tant, simplement Miquel Caselles no la tingué en compte en el seu catàleg. Cal esperar a l'actuació del procurador Jeroni Sitjar i Boix de 1726 per trobar referenciada aquesta documentació en l'inventari de l'arxiu.¹³

L'estat d'organització de la documentació patrimonial previ a la mateixa actuació de Caselles i les seves anotacions de com les monges li diuen que desconeixen quines són les propietats sota senyoria directa del monestir,¹⁴ ens fan pensar en una patent falta d'interès en la producció i conservació de la documentació i en la seva organització. Possiblement denoti una manca de consciència, o sensibilitat, de les consecutives abadeses i arxiveres sobre el paper i les funcions de l'arxiu dins la comunitat. Només quan és necessari intervenir en l'arxiu per tal de satisfer una necessitat econòmica evident de la comunitat, només aleshores, aquesta es planteja actuar en l'organització de l'arxiu i contractar una persona externa perquè ho dugui a terme. Cal tenir present al mateix temps, que aquesta situació es donà en un context de guerra i inestabilitat política, amb la comunitat entrant i sortint del monestir a corre-cuita en diverses ocasions, la qual cosa segurament també va afavorir aquest "abandó" de l'arxiu.

Així doncs, aquesta primera actuació arxivística coneguda sobre el fons no fou completa, sinó parcial, amb un objectiu molt clar: millorar la gestió patrimonial del monestir i en conseqüència la capacitat econòmica de la comunitat. En definitiva, millorar la vida i les perspectives de futur de la comunitat de monges benedictines, que a la segona meitat del segle XVII no eren gens bones.

Si analitzem l'estructura del volum *Arxivació ho Recopilació de tots los actes se son trobats en lo Arxiu del Monastir de Sant Daniel fahents per las directas senyorias y censos te y reb dit monastir*, podem veure el tipus d'actuació que es va dur a terme i quins van ser els criteris de classificació que es van utilitzar per fer-la.

El catàleg es troba dividit en apartats, cadascun encapçalat per un títol, normalment el nom d'una població o una parròquia, és a dir, una entitat de

¹³ AMSDG, MSDG, Llibre d'arxivació, núm. 4, p. N-Q.

¹⁴ Vegeu la cita de la nota 8.

territori amb un significat aglutinador de les diferents propietats del monestir en un mateix poble, parròquia o zona. Per exemple, “La Vall y Parròquia de Sant Daniel”. Cada apartat disposa d’un subtítol inicial on s’hi indica el contingut de l’apartat (propietats a la vall i parròquia de Sant Daniel, en aquest cas), l’organització d’aquest contingut (número de plecs en què estan classificats els documents) i el topogràfic a on es troba la documentació dins l’arxiu (és a dir, el nom del calaix on està instal·lat). Com podem observar en el següent fragment:

“Los actes se son trobats ab la dita nova arxivació que de aquells se ha feta que fan per las directas senyorias té dit monestir de Sant Daniel en sa vall i parròquia son los baix scrits y següents, los quals són dividits ab sis diferents plechs de dits actes en la forma que-s segueix, los quals plechs tots iunts lligats son en lo calaix del arxiu de dit monastir lo rètol del qual diu “la ciutat de Gerona””.¹⁵

Tot seguit, trobarem el títol i l’explicació del primer plec.¹⁶ Per exemple:

“Primer plech dels actes de dita vall y parròquia de Sant Daniel en lo qual hi ha set actes que fan per la senyoria de un camp nomenat la Trilla del monastir, siti en dita parròquia prop lo monastir, los quals actes son nombrats quiscu ab son N^o en la forma següent”.¹⁷

I a continuació, les entrades de cada document identificades amb el nom de la propietat, la tipologia documental de l’acta i el número del document al marge esquerre i seguit amb la descripció o regest del document a la dreta, la seva datació (dia, kalendas-idus-nones, mes i any) i la seva signatura arxivística (“la qual és nombrada ab lo N° 1 del present plec”). Com el cas següent:

<p>“de la Trilla del monastir donatio N° 1</p>	<p>Primo una donatió de una gran tinença de terra siti en dita vall y parròquia de Sant Daniel, anomenada la Trilla del Monastir, feta per Garaua Caumí en favor del monastir de Sant Daniel, a 10 de las kalendas de satembre 1213, la qual és nombrada ab lo N° 1 del present plec”.¹⁸</p>
---	--

¹⁵ AMSDG, MSDG, Llibre d’arxivació, núm. 4, p. 5.

¹⁶ En el cas de poblacions amb pocs documents, les actes s’han organitzat juntes sense la necessitat de dividir-les en plecs.

¹⁷ AMSDG, MSDG, Llibre d’arxivació, núm. 4, p. 5.

Així doncs, podem deduir a través del catàleg que Miquel Caselles va classificar les actes en pergamí segons la propietat a la qual feien referència, independentment de la tipologia documental o la seva cronologia, és a dir elaborant plecs de documentació per a cada propietat (camp, mas, heretat, etc.), als quals va assignar un número aràbic correlatiu dins el plec, sense que aquest número significués un determinat ordre cronològic entre els documents del mateix plec. Els diferents plecs pertanyents a diverses propietats d'una mateixa entitat territorial (parròquia, població, grup de pobles, etc.) els va unir, "lligar", entre ells formant una sola unitat composta de diferents plecs, la qual dipositava en el calaix amb el rètol que li pertocava segons l'entitat territorial a la qual pertanyien els actes i plecs lligats.

Una estructura que, per alta banda, encara podem trobar en alguns arxius patrimonials de masos, com el fons patrimonial Teixidor de Madremanya, ingressat a l'Arxiu Històric de Girona a finals del 2012:

Dos plecs dels actes en pergamí del mas Bohigues de Banyeres del fons Teixidor de Madremanya (AHG, Teixidor de Madremanya, pergamins del mas Bohigues de Banyeres).

¹⁸ AMSDG, MSDG, Llibre d'arxivació, núm. 4, p. 5.

Conseqüentment, l'arxiu del Monestir de Sant Daniel disposava d'un armari o calaixera on guardar la documentació. I els calaixos es trobaven identificats, no per números com trobarem a partir de 1726,¹⁹ sinó per rètols amb el nom del poble o parròquia en qüestió. Buidant el catàleg podem saber que aquest moble disposava com a mínim de vuit calaixos, i que la classificació territorial proposada per Miquel Caselles fou:

Calaix	"Lligats", entitat territorial	Plec	Documents
"Gerona"	"Gerona y sas parròquias"	1	13 actes
	"La vall y parròquia de Sant Daniel"	6	56 actes 2 capbreus
	"Campdorà"	1	7 actes 2 capbreus
	"Vilarroja"	1	6 actes
	"Palol de Onyar"	1	2 actes
"Gerona"	"Montirivi"	8	54 actes 1 capbreu
	"Sobra horta y pla de Gerona"	3	4 actes
	"Las montanyas y encontorns de Gerona"	1	10 actes
"Montfullà"	"Montfullà"	7	54 actes 4 capbreus
	"Salt"	3	37 actes
	"Vilablareix"	2	33 actes
"Ridallots, Cassà"	"Ridallots de la Selva"	5	23 actes 5 capbreus
	"Cassà de la Selva"	4	22 actes
	"Franciach"	1	5 actes
	"Salitge"	5	15 actes
	"Borgunya"	1	10 actes
"Madremanya"	"Vilobí"	1	2 actes
	"Madremanya y sos veynats"	22	162 actes 7 capbreus ²⁰
"Sant Martí Vell"	"Sant Martí Vell"	5	40 actes 1 capbreu
	"Púvol"	3	6 actes 1 capbreu
	"La Pera"	1	7 actes
	"Corçà"	6	22 actes 4 capbreus

¹⁹ AMSDG, MSDG, Llibre d'arxivació, núm. 4, p. L-Q.

²⁰ En alguns casos s'indica com el capbreu no és de pergami, sinó que és en format volum, és a dir, un llibre de paper: "és un llibre ab sas cobertas de pergami" (AMSDG, MSDG, Llibre d'Arxivació, núm. 4, p. 226).

Calaix	“Lligats”, entitat territorial	Plec	Documents
“Sant Martí Vell”	“Sant Sadorní”	5	27 actes 2 capbreus
	“Cruylles”	1	5 actes
	“Fitor”	1	2 actes
	“Fuxà”	1	4 actes
“Castelló”	“Castelló”	2	17 actes
	“Figueres”	1	6 actes
	“Sobrestany, Sant Martí de Empúries i Jafre	1	3 actes
	“Sant Pere Pescador”	1	3 actes
	“Vilamalla”	2	25 actes
	“Biure”	1	4 actes
	“Vilahuny”	2	14 actes
	“Vilafraquet, Flassà i Farreras”	1	8 actes
	“Fallines”	2	9 actes
	“Mollet”	1	6 actes
“Sant Gregori”	“Salrà”	1	1 acta
	“Sant Gregori”	5	15 actes 3 capbreus
	“Canet”	7	33 actes
	“Aiguaviva”	1	2 actes
	“Fornells”	4	14 actes
	“Campillonch”	1	2 actes
	“Santa Pallaya”	1	1 capbreu
“Tordera y Blanes”	1	2 actes	
“Moncalt”	“Moncalt, Ginestar, Palafolls, Santa Llogaya de Algama”	1	4 actes
	“Setcasas, Terrassa, Cervià, Amer y Lagostera”	1	6 actes
	“Candell, Las Ancias, Sant Matheu de Montnegre y Estanyol”	1	4 actes
	“Crespità, Vidreras, Pals y al Castellar”	1	4 actes
	“Caldas de Malavella”	3	12 actes 2 capbreus
	“Veynat de Esclanyà, parròquia de Palafrugell”	1	4 actes
	“Tarabaus, Sant Llorens de la Muga, Arbúcies y Hostoles”	1	4 actes
	“Alfar y Sagaró”	1	5 actes
“Salet y Santa Eulària de Pujals”	1	2 actes	

Però l'objectiu de Caselles no era, només, classificar i organitzar l'arxiu, sinó fer-ho de tal manera que servís per a la capbreuació i la correcta gestió del patrimoni del monestir. Per això, amb una visió més de procurador i capbrevador que no pas d'arxiver, al final de cada plec, després d'haver consignat tots els documents i actes que el formaven, incloïa les referències d'actes de capbreuació de la propietat que formaven part d'un capbreu d'una altra entitat territorial i, per tant, es trobava instal·lat en el calaix d'aquesta altra entitat territorial. Per exemple, en el plec número 1, "Mas Seguer" de Riudellots de la Selva, després de la descripció de les vuit actes que formen el plec, s'hi consigna la capbreuació següent que forma part del capbreu número 1 del plec 5 de Riudellots de la Selva:

"Item altre confesió de home propri per rahó de dit mas feta per Pere Saguer, senyor de dit mas Saguer de Ridallots, per rahó de dit mas en favor de dit monastir, consta en lo N° 3 del capbreu de Franciach, Ridallots y altres parròquies rebut en poder de Joan Miquel Savarrés, quondam notari de Gerona, lo qual és nombrat lo N° 1 del plech 5 de Ridallots".²¹

En total, Caselles ens descriu el contingut de vuit calaixos de documentació de l'arxiu de Sant Daniel, en els quals hi instal·là vuit-centes trenta-set actes de pergami i trenta-cinc capbreus (alguns en format volum) agrupats en cent quaranta-dos plects corresponents a cinquanta-tres entitats territorials diferenciades. Aquests més de vuit-cents pergamins que documenta i descriu Caselles en el seu catàleg, són molts menys dels mil sis-cents tres pergamins que avui formen la col·lecció de pergamins del fons del monestir de Sant Daniel. Les explicacions són diverses. Primerament, Caselles no incorpora en la seva actuació les propietats i rendes associades als oficis de la comunitat (camareria, infermeria, sagristia i piateria) que gestionaven de forma independent les rendes vinculades al càrrec, ni tampoc els pergamins no patrimonials o no corresponents a directes senyories del monestir (eleccions d'abadessa, privilegis, institucions d'aniversaris, censals, etc.). Però a més a més, actuacions arxivístiques posteriors detectaren documentació que no constava en el catàleg, la qual fou incorporada a posteriori. Aquestes correccions o ampliacions sumen un total de cent quaranta-nou actes no incloses en l'actuació de 1669-70, i es concentren

²¹ AMSDG, MSDG, Llibre d'Arxivació, núm. 4, p. 89r.

sobretot a la part final del catàleg. A tot plegat, cal afegir-hi les pèrdues de documents en els conflictes bèl·lics posteriors (Guerra del Nou anys, Guerra de Successió, Guerra Gran, Guerra del Francès, Guerra Civil Espanyola) i òbviament els seixanta-tres pergamins expropiats amb la desamortització.

Després de la seva actuació com arxiver en el fons de la comunitat de Sant Daniel, el 1672 Miquel Caselles n'és nomenat procurador, és a dir, la persona responsable en general de la gestió econòmica del monestir. I tan sols dos anys més tard, el 1674, l'abadessa Margarida de Copons li confereix la doma simple de Sant Daniel, vacant per la mort del domer Josep Abrich, canonge de Sant Feliu de Girona.²² Així, a partir d'aquell moment Caselles compaginarà les tasques de procurador de la comunitat amb les de domer de la seva església i encara amb les de capbrevador de les rendes del monestir. Una concentració de càrrecs habitual a l'època, però que com veurem es comprovarà força contraproductent.

Un cop conculsa la classificació, Caselles, juntament amb els dos notaris, Vila i Garriga, dugueren a terme la nova capbrevació. A dia d'avui tan sols es conserven dos capbreus producte d'aquesta actuació: el primer, titulat *Capbreu de les propietats del Monestir de Sant Daniel de Girona a diferents pobles*,²³ fou elaborat pel nostre procurador i el notari Vila l'any 1671;²⁴ i el segon, *Capbreu del Real Monestir de Sant Daniel fora y prop los murs de Gerona fundat*, va ser redactat pel notari Francesc Garriga entre el 1671 i el 1672.²⁵ Sabem que el març de 1677, quan Caselles presenta els comptes del seu últim bienni a la comunitat, gairebé deu anys després de l'inici de l'arxivació, la capbrevació encara no era conculsa. I a jutjar per la documentació que ha arribat fins als nostres dies, molt probablement no l'acabà mai. Així doncs, la majoria de capbreus del monestir que es conserven foren redactats en etapes posteriors a Caselles, sobretot durant la procura de Bernat Castells, qui s'inicià en el càrrec el 1686.

Possiblement, un dels motius pels quals no s'acabà la capbrevació fou perquè a Caselles no li duraven els notaris. A mitja capbrevació, el notari

²² ADG, Manuals de col·lacions beneficials, D-329, f. 126.

²³ Aiguaviva, Bordils, Borgonyà, La Bisbal, Cassà de Pelràs, Corçà, Campdorà, Campllong, Caldes de Malavella, Cassà de la Selva, Canet d'Adri, Franciac, Fitor, Girona, Madremanya, Montfullà, Mollet, Montilivi, Púbol, Pedrinyà, Pineda, Palau-sacosta, Riudellots, Salt, Sant Sadurní de l'Heura, Sant Daniel, Sant Martí Vell, Sant Gregori, Vilablareix, Vila-roja i Pla de Sentmenat.

²⁴ AMSDG, MSDG, Capbreus generals, núm. 8.

²⁵ AMSDG, MSDG, Capbreus generals, núm. 9.

Vila no va voler continuar i li va demanar que li pagués els salaris que li pertocaven per les actes que havia fet fins al moment; a canvi Caselles podia retenir la tercera part dels rèdits de la capbreuació que li corresponien segons els acords inicials. A falta de notari i sense la capbreuació tancada, Miquel Caselles nomenà un nou notari, Francesc Garriga però, com l'anterior, preferí cobrar el sou dels actes que feia enlloc de la part que li pertocava de la capbreuació. Per tal que la capbreuació continués, el procurador acceptà els termes i avançà les despeses dels notaris de la seva pròpia butxaca.²⁶ Així doncs, Caselles havia de passar a cobrar dos terços de la capbreuació, als quals no trigà a afegir-hi el terç que mancava, tot defensant que la comunitat li havia donat la seva part de la capbreuació a canvi que dugués a terme l'arxivació. En definitiva, Miquel Caselles acabà reclamant el cent per cent de les rendes endarrerides de la capbreuació: la seva, la dels dos notaris que havia avançat i la de les monges que li havien donat a canvi de l'arxivació prèvia a la capbreuació. La comunitat però, ho negà rotundament:

“no li havien en manera alguna donada y cedida dita tercera part de dits enderreriages ab dits pactes de la capbreuació a favor llur reservada, y que axí los havia de donar bo y verdader compte y rahó de tot lo per ell exigit y cobrat dels enderreriages de dita capbreuació y donar-los y pagar-los la dita tercera part de aquells, que s considera inportar molt gran quantitat. Y que en manera alguna obstaria ni pot obstar el dir que per arxivar ditas escripturas se li fou donada y cedida de paraula dita tercera part perquè ja en lo temps se feren dits pactes fou també pactat que hagués de arxivar també ditas scripturas y actes”.²⁷

El setembre de 1677 l'abadessa Margarida de Copons moria²⁸ i la succeïa en el càrrec Maria de Lanuça i de Rocabertí. A partir d'aquell moment els problemes per Miquel Caselles es començaren a desencadenar. A l'inici de l'any següent es capturà a Joan Huguet, passamaner de Girona, acusat de robar plata i “prendes” de la monja Magdalena de Cartellà,²⁹ les quals poc després pogueren ser restituïdes al monestir i es “posaren en la caixa dels depòsits del arxiu”.³⁰ Però, de resultes de la captura, el procurador Miquel Caselles fou acusat per part del mateix Huguet:

²⁶ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 151-153.

²⁷ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 151-153.

²⁸ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 28.

²⁹ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 41-42.

³⁰ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 46.

“continuant dit Huguet pasamaner contra mi sa injusta querela y persecució, avent dit canonge Fontdevila fet comissió al Borni Roslo dessa ciutat, sols per que se executàs en ma parsona al descredit de pendrer-me y poratar pres en las presons a Barcelona que ab assistència del senyor subballe y soldats que dona lo senyor governador vingué a altre ora de nit a citar-me, amotinant y escandalitzant tot lo carrer y barri, com si fos estat lo major traydor y descreditat del Rey, nostre Senyor que Déu guarde, y entrat dintre [...] saquejaren y restrajaren tota la casa, que vol que Déu no mi trobàs [...]”.³¹

Caselles fou avisat per Nicolau Masdéu, a través de Jeròni Pujolet, que el Borni juntament amb dos companys l’anaven a buscar i que “mudàs de casa per què temia no fos espia”.³² Certament es deuria amagar, ja que poc després deixà escrit:

“de la ausència de sis mesos de ma casa, causada de la nyesta persecució de Huguet, pasamaner, per aver-lo jo, en dit nom per ordre de las Senyoras monjas y consell de llur advocat Masdéu, fet capturar perquè restituís la plata y demés cosas que tenia amegadament de la Senyora Dona Madalena Cartellà, com de la centència obtinguda en favor consta”.³³

Sembla ser que la causa contra ell no prosperà, però a Caselles no se li acabaren els problemes aquí. El vint de gener de 1680 fou revocat del seu càrrec de procurador de la comunitat de Sant Daniel. Així consta de mà d’un dels procuradors successors en el títol del llibre de comptabilitat de 1677-1680:

“Compte del que ha pagat lo domer Miquel Casellas prevere, nottari i secretari de la molt Reverent Combra Apostòlica, sindich y agent del Real Monestir cituat dins la parròchia y iglésia del lloch de Sant Daniel, ballia forana de Gerona, orde de Sant Banet, des del present janer 1677 fins als 20 janer 1680, en que temeràriament fou revocat per no acabar-se lo bienni a fins al present juliol”.³⁴

A Caselles li molestà que la comunitat no esperés que s’acabés el bienni per revocar-li la procura, i s’excusà en aquest fet per defensar-se dels impagaments de censos i censals deguts al monestir:

³¹ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 127.

³² ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 114.

³³ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 127.

³⁴ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 0.

“per no aver pogut proseguir per causa de la guerra y després aver-me revocat lo sindicat antes de acabar-se lo bienni y axí no s'és perdut per culpa mia, sinó deixes senyores per aver-mo impedit”.³⁵

La comunitat de Sant Daniel amb l'abadessa Maria de Lanuça i Rocabertí al capdavant, decidí expulsar del seu càrrec Caselles després de detectar múltiples errors en els comptes del seu últim bienni. Precisament, el seu últim llibre de procura, el de 1677-1679, es troba ple de despeses cancel·lades a posteriori amb anotacions al marge indicant que tal partit o tal concepte no s'ha pagat mai al domer ni al rector o que mai s'ha pagat tal preu per tal servei. A més, per deixar constància d'aquest fet, en l'última pàgina del volum, l'abadessa escrigué de pròpia mà:

“Sobre los comptes donats fins así, axí en lo cobrat com en lo pagat desde lo any 1677 fins lo any 1679, tingué lo convent grans plets y debats ab lo dit senyor domer y procurador Casellas, no volent lo convent pasar-li en compte moltas partidas, per no haver-se may acostumat pagarlas lo convent, com són las partidas de las missas cada mes per lo dit domer y rector, las porcions de lenya al procurador, assistèncias a-las festivitats de Nostre Pare Sant Benet, Sant Daniel y Sant Dupte y altres, per lo qual se borraren ditas partides, y part ser que per descuyt e inadvertència se-n aje restat algun partit se-ns borrar. Per lo qual se adverteix que d-estos comptes de dits anys no se-n deu pendrer exemplar per lo que-s deu fer en avant”.³⁶

Sembla doncs que Miquel Caselles, aprofitant el seu càrrec de procurador de la comunitat, decidí cobrar-se un seguit de tasques i rendes com a domer de l'església del monestir que no li pertocaven, ja que no era costum del monestir que es paguessin o que es paguessin a un preu tan elevat. Caselles de fet, el que va fer és intentar cobrar la feina d'arxivació prèvia a la capbreuació que havia dut a terme i que considerava que la comunitat encara li devia, a més a més del terç dels notaris que ell havia avançat, i com que la comunitat no li pagava directament la seva feina, decidí que ho faria indirectament, pagant-se a ell mateix serveis com a domer que en realitat no li corresponia de cobrar. Finalment, però, la jugada no li acabà de sortir del tot bé, ja que la comunitat acabà detectant els pagaments indeguts.

³⁵ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 128.

³⁶ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 150.

Malpensant una mica, fins i tot podríem arribar a imaginar que aquesta no fou la primera forma que Caselles ideà per cobrar el que creia que se li devia. L'acusació que el passamaner Huguet féu al procurador per la plata de la monja Magdalena de Cartellà, bé podria haver estat el seu primer intent frustrat. Com a mínim, ens podem preguntar: ¿Com béns personals de valor d'una monja d'un monestir femení benedictí, en ple segle XVII amb la clausura instaurada, havien pogut anar a parar a mans d'un passamaner de Girona sense possibilitats d'accés dins del recinte monàstic...?

Però Caselles no es va rendir, i el mateix 1680, juntament amb el rector del monestir Baldiri Pericot, posà plet a la comunitat per la participació del domer i el rector en la distribució dels aniversaris del monestir.³⁷ Les causes entre el monestir i Miquel Caselles s'anaren succeint³⁸ i no es resolgueren fins després de la seva mort el 1684, quan l'abadessa i la comunitat de monges, cansades de més de quatre anys de plets i de gastar tants diners,³⁹ decidiren fer una concòrdia amb els marmessors del testament de Miquel Caselles, que encara reclamaven al monestir nou centes trenta-tres lliures i cinc sous.

En la concòrdia, feta pel notari de Girona Francesc Garriga el nou de maig de 1685, i que es conserva cosida al final de l'últim llibre de procura de Miquel Caselles,⁴⁰ prengueren els següents acords. Primerament, que ambdós renunciaven a seguir els plets oberts i a posar-ne de nous, pagant cadascú les seves despeses; segon, que la comunitat de Sant Daniel renunciava a cobrar la tercera part de la capbreuació que reclamava a canvi de cent seixanta dobles d'or; tercer, que els marmessors pagarien aquesta quantitat el següent mes d'agost; quart, que els marmessors renunciaven a qualsevol paga o despesa pendent del domer referent als comptes o a la capbreuació del monestir; cinquè, que el monestir reconeix haver rebut "lo llibre o llavador de las rendas de dit monestir y los actes"; sisè, que els marmessors es comprometrien

³⁷ ADG, Processos moderns, Llibre Josep Xambó, f. 51.

³⁸ Primer tingueren una causa entre ells presentada davant Francisco Ferrer, canonge de la Seu de Girona i jutge comissari delegat apostòlic de la causa, després davant altres comissaris delegats apostòlics de la causa, i finalment davant Jaume Mas, bisbe de Vic, que el 1685 era mort, i encara resta la causa oberta i no resolta davant Pere Oliver, canonge de Vic. ACA, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, no paginat; concòrdia cosida al final del volum.

³⁹ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, p. 150.

⁴⁰ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728.

a pagar tot el que es pogués deure de notaris, advocats i procuradors del monestir durant l'exercici del domer fins a 19 de gener de 1680 i, a canvi, les monges pagarien el que es devia a Pere Ignasi Déu de Girona; setè, que si es trobaven deutoris firmats de foriscapis del monestir calia restar-los a favor del monestir; vuitè, que els marmessors haurien de restituir a la comunitat "tots los papers, capbreus, llavadors, actes, stabliments, trasllats, notas y qualsevols advertensias y claricias que tingan que sean y fassan per dit Convent y officis de aquells"; i finalment, que permetrien fer tantes còpies com fossin necessàries de tota aquella documentació.⁴¹

Miquel Caselles passarà a la història del monestir de Sant Daniel de Girona com l'arxiver que dugué a terme la primera actuació arxivística documentada al monestir, classificant, organitzant, descrivint i instal·lant una bona part del fons monàstic, redactant el primer catàleg que se'n coneix avui dia i posant les bases per a una correcta gestió del patrimoni de la comunitat. Però també se'l coneixerà com el procurador i domer capaç d'enginyar-se diferents fórmules per cobrar els deutes pendents. Amb la informació de què es disposa avui, no es pot afirmar que la comunitat no hagués promès de veu la seva tercera part a canvi de l'arxivació com defensà Caselles en aquell moment, possiblement ni tan sols la comunitat ho va poder afirmar aleshores ja que entre el moment de la suposada promesa i el de la denúncia hi ha dotze anys i tres abadeses diferents. Ara bé, Miquel Caselles no denuncià la comunitat en el moment de reclamar el que creia que li pertocava, sinó que va escollir el camí més recte, prenent allò que creia seu.

Amb tot, si avui sabem del cas de Miquel Caselles és precisament perquè ell, abans de deixar el seu càrrec de procurador de la comunitat, va redactar tot un discurs en defensa de la seva persona i dels seus actes en les últimes pàgines de l'últim llibre de procura que elaborà pel monestir, el del bienni de 1677-1679. Un discurs que, per altra banda, obligà l'abadessa i la seva secretària a redactar una contrarèplica en les mateixes pàgines exposant la seva versió dels fets. I gràcies a això avui podem saber la versió oficial d'ambdues parts. Mai un llibre de comptabilitat podria haver tingut tanta vocació memorialística.

⁴¹ ARB, Ordes Religioses, Hisenda-Monacals, Volums, núm. 1728, no paginat; concòrdia cosida al final del volum.